

УДК 346.548

Суюсанова Олена Лутівна,

старший викладач кафедри цивільного та господарського права Донецького юридичного інституту МВС України, к.е.н.

**ПРАВОВА БАЗА РЕГУЛЮВАННЯ
КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ**

У статті розглядається сутність комплаєнс, його основні складові частини, а також нормативні акти, що регулюють область комплаєнс-контролю. Проведений аналіз європейського досвіду регулювання функцій комплаєнс і виділені основні напрямки. При аналізі практичної сфери застосування, була розроблена схема побудови комплаєнс-програм.

Ключові слова: комплаєнс, антикорупційне законодавство, кодекс поведінки, управління ризиками, дотримання норм законодавства.

В статье рассматривается сущность комплаенс, его основные составные части, а так нормативные акты, регулирующие область комплаенс-контроля. Проведен анализ европейского опыта регулирования функций комплаенс и выделены основные направления. При анализе практической сферы применения, была разработана схема построения комплаенс-программ.

Ключевые слова: комплаенс, антикоррупционное законодательство, кодекс поведения, управление рисками, соблюдение норм законодательства.

The article considers the essence of the new for Ukraine species of risk management – compliance. In the analysis of publications on this topic, the author faced the problem that developed in compliance only big in the financial sector, as evidenced by the analysis of normative-legal base of Ukraine.

With access to the world market, the majority of Ukrainian enterprises has identified the need to conduct business with consideration of international requirements. The article gives examples of the main European laws regulating the activity of the subject with the field of compliance.

In the analysis of requirements to develop compliance programmes was developed a scheme for constructing compliance programs, and specifies two levels of compliance – internal and external.

Keywords: compliance, anti-corruption laws, the code of conduct, risk management, compliance with legislation.

У зв'язку з трансформацією економіки країн пострадянського простору, назріла велика необхідність у появі нових форм господарювання, а так само їх адаптації до нових вимог у сфері підприємницької діяльності. Але лише після виходу вітчизняних фірм на світовий ринок, стало ясно, що є необхідність відповідати світовим лідерам треба не тільки за якістю продукції, але так само і за способом ведення бізнесу.

На просторах нашої вітчизни існує проблема не тільки з розумінням самого поняття «комплаєнс», а так само з її основним завданням, принципами і методами.

Уперше в Україні комплаєнс з'явився у фінансовому секторі, а потім з часом розповсюдився вже і у сфері народного господарства..

Проблемам впровадження комплаєнс-контролю на підприємстві велику увагу приділяють більше фахівці з практики, ніж науковці. Основними з них є Куликова С.В., Хеда С., Курносенко А.А., Шкаєва Т.И., Колесникова Е.Н., Бортников Г.П., Катьшева И.Ю. та інші зарубіжні та вітчизняні науковці.

Аналіз публікацій показав, що існує багато проблем для впровадження комплаєнс-програм на підприємстві. Однією з таких проблем є бистре отримання результатів від вкла-

дення фінансових ресурсів у діяльність компанії. Вітчизняні виробники з великою неохотою направляють гроші на довгострокові проекти, яким є і комплаєнс. Однак результатом є сталий розвиток компанії, підвищення конкуренто здібності, а також підвищення вартості бізнесу.

Метою даної статі є визначення правової бази регулювання комплаєнс-контролю в Україні.

Досить часто у сучасній літературі поняття ризик-орієнтований контроль (комплаєнс, комплаєнс-контроль) використовується для короткого вираження однією з функцій органів управління організації по забезпеченню дотримання нормативних правових актів, стандартів, установчих та внутрішніх документів організації; виключення залучення організації та участі її службовців у здійсненні протиправної діяльності, а також своєчасного подання відповідно до законодавства України звітних форм.

Визначення терміну «комплаєнс» закріплено на законодавчому рівні у Постанові Правління Національного банку України від 29.12.2014 № 867 «Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України». Згідно цього закону:

комплаєнс - дотримання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів та внутрішніх документів банку, у тому числі процедур;

комплаєнс-ризик - ризик юридичних санкцій, фінансових збитків або втрати репутації внаслідок невиконання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів та внутрішніх документів банку, у тому числі процедур.

Згідно ст. 1 п. 12 Постанови Правління Національного банку України від 28.03.2007 N 98 «Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України:

дотримання вимог законодавства та внутрішніх процедур (**комплаєнс**) - необхідність знати, розуміти та дотримуватися всіх вимог законодавства України, нормативів, положень і правил, внутрішніх політик, стандартів та кодексів з питань діяльності банку;

комплаєнс-ризик - ризик юридичних санкцій, фінансових збитків або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства України, нормативно-правових актів, внутрішніх положень і правил, а також стандартів саморегулювальних організацій, що застосовуються до його діяльності. Нездатність передбачати вплив неналежних дій працівників банку може призвести до негативного суспільного резонансу та завдати шкоди репутації банку, навіть якщо не було порушено вимог законодавства України.

Суб'єктами комплаєнса є держава в особі державних органів, територіальні громади, юридичні та фізичні особи. Комплаєнс є вигідним для усіх суб'єктів:

держава — оскільки це дозволить ефективно виконувати контрольні функції, здійснювати моніторинг та аналітичну роботу, що дуже важливо для оперативної і достовірної попередньої оцінки передбачуваних до прийняття нових ініціатив, коригувальних впливів;

бізнес-співтовариство – оскільки компанія, що сумлінно виконує всі запропоновані державою дії, може не побоюватися притягнення до відповідальності. Прикладом може служити антимонопольний комплаєнс: регулятор не тільки встановлює певні правила в частині домінуючого положення, але і стверджує кодекс самооцінки, згідно з яким компанія повинна діяти, щоб не порушити вимоги щодо розрахунку частки ринку [4].

Об'єктом комплаєнс-контролю виступають комплаєнс ризики, які реалізуються під впливом наступних ризикобрауючих факторів: порушення регулятивних норм, фінансове шахрайство, зловживання повноваженнями, корупція; непрофесійну поведінку, низька компетенція персоналу; рейдерство, розкрадання, інші неправомірні зовнішні дії; загроза ділової репутації, зниження платоспроможності, неспроможність.

При реалізації цих ризиків можливі такі види втрат [6]:

- Матеріальні втрати;
- Вартісні втрати;
- Тимчасові втрати;
- Трудові втрати;
- Інформаційні втрати;
- Інтелектуальні втрати;
- Спеціальні види втрат виявляються у вигляді нанесення збитку здоров'ю і життю людей, навколишньому середовищу, престижу організації тощо).

Комплаєнс поділяється на 2 рівня:

1 рівень – зовнішня середа – дотримання законодавства країни, дотримання міжнародних стандартів, конвенцій та договорів, відповідність очікуванням територіальних громад, дотримання правил ведення бізнесу на даному сегменті ринку и т.п.;

2 рівень – внутрішня середа – дотримання норм, правил та рас порядків.

Данілін О. і Пустовалова Е. вважають, що основними напрямками комплаєнса є [7]:

1. Протидія відмиванню грошових коштів і валютний контроль (подивитися законодавчу базу)
2. Антимонопольне законодавство
3. Протидія шахрайству
4. Облік і звітність, подання фінансової звітності
5. Податкове законодавство
6. Державна таємниця, персональні дані
7. Митне законодавство
8. Законодавство про ринок цінних паперів і похідних фінансових інструментів
9. Корпоративне право та закон про компанії
10. Банківське законодавство
11. Страхове законодавство
12. Захист прав споживачів
13. Трудове законодавство
14. Вимога лістингу біржі
15. Правила професійних асоціацій
16. Екологічні норми
17. Технічні стандарти і норми
18. Правила забезпечення безпеки

Основою системного підходу до побудови комплаєнс-програми є відділення структурних складових системи забезпечення відповідності законодавчим вимогам організації без-

посередньо від законодавчих вимог і норм в розрізі типів / областей законодавчого регулювання, дія яких поширюється на організацію

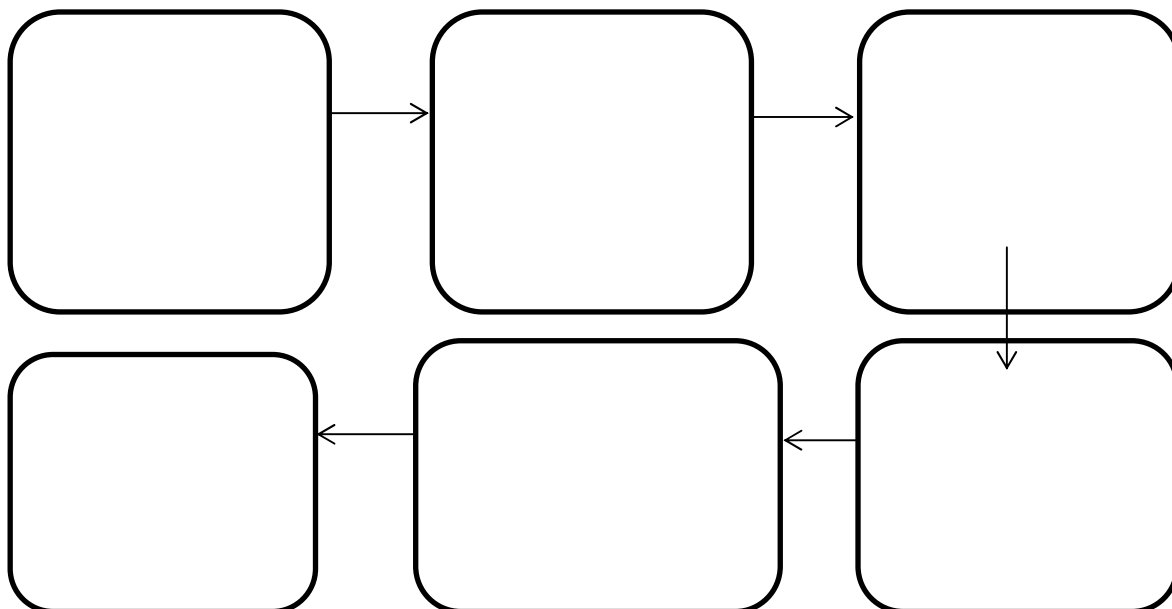

Рис.1. Схема побудови комплаєнс-програми

Комплаєнс-програма повинна включати в собі:

1. Кодекс поведінки:

- Кодекс корпоративної етики (Code of Ethics)
- Політика повідомлення про порушення (Whistleblowing policy)
- Політика протидії легалізації («відмиванню») доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму (Fight against Money Laundering and Terrorist Financing)
- Політика конфіденційності даних
- Політика про конфлікт інтересів (Політика «китайських стін») (Chinese Walls)

2. Антикорупційну політику:

- a. Політика про хабарництво та корупцію (Financial Crime / Fraud Prevention)
- b. Політика прийняття та дарування подарунків (Gift policy)

В Європі комплаєнс-функція регулюється насамперед наступними документами:

директива Євросоюзу «О ринках фінансових інструментів (MIFID) встановлює, що інвестиційні компанії повинні встановити і забезпечити роботу комплаєнс-функції;

звіт Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), випущений в березні 2006 року, за комплаєнс-функції в інвестиційних компаніях (Report of IOSCO on the Compliance function at Market Intermediaries);

документ «Комплаєнс та комплаєнс-функція в банках» Базельського комітету з нагляду за банками встановлює принципи роботи комплаєнс-функції;

інструкції FSA (орган фінансового регулювання і нагляду Великобританії) передбачають розділи по комплаєнс-функції, системі внутрішнього контролю;

регулювання Банку Італії за комплаєнс-функції в банках, випущене в липні 2007 року.

Перелічені акти є еталонними стандартами для побудови системи контролю за комплаєнс-ризиків, які повинні знати працівники комплаєнс-підрозділів інвестиційних компаній, що входять у великі міжнародні фінансові групи.

Основними нормативними документами в Україні у сфері комплаєнса є:

1. Конституція України;
2. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»;
3. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації»;
4. Закон України «Про санкції»;
5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»;
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність»;
8. Податковий кодекс;
9. Господарський кодекс;
10. Цивільний кодекс;
11. Постанова Правління НБУ «Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України»;
12. Постанова Правління НБУ «Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України»;
13. Додаток до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу «Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації»;
14. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції

Ризик порушення законодавства визначається як ризик накладення законодавчих або обов'язкових санкцій, значних матеріальних збитків або шкоди репутації, який підприємство може понести в результаті невиконання законодавства, положень та адміністративних умов, якими регулюється його діяльність.

Визначення ризику передбачає наступні види діяльності:

- аналіз застосовуваних законів і постанов.
- визначення обов'язків, що накладаються кожним законом/постановою.
- визначення процесів, які розглядаються у законах/постановах
- опис ризику, пов'язаного з невиконанням закону/постанови

Велику роль у недотриманні антикорупційного законодавства зіграв менталітет жителів пострадянського простору, які досі вважають одним з головних способів просування по кар'єрних сходах – наявність корупційних схем. Особливо це розвинуто в державних структурах усіх галузей діяльності.

Аналізуючи все вище сказане, можна зробити висновки, що у нормативних правових актах містяться лише імперативні норми, за невиконання яких певні особи несуть відповідальність. Якщо мова йде про діяльність компанії в цілому, до відповідальності може бути притягнуто як сама юридична особа, що спричинить фінансові втрати, шкоди діловій репутації, так і керівництво компанії, що може виражатися в залученні до кримінальної відповідальності, втрати ділової репутації, фінансових втратах топ-менеджерів як у зв'язку з неотриманням передбачуваних доходів при недосягненні компанією запланованих фінансових результатів, так і в зв'язку з відшкодуванням збитків за рахунок раніше заробленого майна.

Однак, у світі динамічної зміни законодавчої бази України, порою буває дуже важко відстежити зміни у законодавстві. Це призводить до збільшення ризику невідповідності чинному законодавству.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 36, ст.323). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/921-14>
2. Куликова С.В. Актуальные вопросы комплаенс-контроля в банке/ Доклад на семинаре Клуба банковских аналитиков "Проблемы анализа и управления рисками в деятельности кредитной организации// Внутренний контроль в кредитной организации. – 2009. – №2. – С. 48-53
3. Бортников Г.П. Комплаенс-риск (риск несоблюдения): международные стандарты и их применимость для банков в странах СНГ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iaa-ru.ru/public/zar_smi/bortnikov
4. Катъшева И.Ю. Опыт организации комплаенс контроля в рамках СВК: основные принципы и стандарты комплаенс-контроля // Доклад на заседании Института внутренних аудиторов, 29.11.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankir.ru/analytics/svk/216/43019>
5. Шкаева, Т. И. Концепция регулирования отраслевой концентрации кредитных рисков коммерческого банка / Т. И. Шкаева. – С.198-202
6. Колесникова Е.Н. Комплаенс-контроль – новый уровень обеспечения экономической безопасности предприятия// Электронный научный журнал "Экономика и финансы организаций и государства". – 2012. – Выпуск 4(6) Октябрь-Декабрь. С. 3-6.
7. Данилин О., Пустовалова Е. Комплаенс-функция в современной организации: создание, структурирование и оценка // Внутренний контроль в кредитной организации. – 2010. – № 3 (07). – С. 66–84.

УДК 347.9 (477)**Буга Володимир Васильович,**

доцент кафедри цивільного та господарського права Донецького юридичного інституту МВС України, к.ю.н.

**ЦИВІЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ПОРУШЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ**

Досліджується поняття цивільна процесуальна відповідальність за порушення процесуальних строків. Проаналізовано чинне законодавство, визначено, що цивільна процесуальна відповідальність є самостійним видом юридичної відповідальності, яка не обмежується заходами процесуального примусу, і включає санкції нікчемності як ненастання юридичних наслідків у випадку порушення норми процесуального права. Існує обґрунтована необхідність включення до механізму правового регулювання судових штрафів. Притягнення осіб до юридичної відповідальності, яка передбачена за порушення процесуальних норм, пов'язаних зі строками вчинення процесуальних дій, не може подолати перешкоди, що виникають на шляху своєчасного розгляду та вирішення цивільної справи.

Ключові слова: юридична відповідальність, цивільна процесуальна відповідальність, порушення процесуальних строків, процесуальні дії, цивільна справа, судові штрафи.

Исследуется понятие гражданская процессуальная ответственность за нарушение процессуальных сроков. Проанализировано действующее законодательство, определено, что гражданская процессуальная ответственность является самостоятельным видом юридической ответственности, не ограничивается